

תיעוד שירי רגיש

מרגלית מתתיהו/ אלגריקה/

הוצ' עקד 1992, 76 עמ'

אלגריקה, ילדה קטנה "טובלת בהזיות" היא שתהיה בכחורתה המשוררת, שעולמה כמו חצוי בין העברית והלאדינו, הספרדית שבפי היהודים, "היספאניולית", כפי שקראנו לה, פעם, בירושלים בימי הילדות. פחות היספאניולית שומעים עתה בארץ, פחות מוכרת החצר היהודית-יוונית-סלוניקאית עם הרצינה והאווז ולצערנו גם ריבים אינם מקשרים את יהדות יוון עם השואה - והלוא גם מארץ זאת הלכו אל המוות. אלגריקה - קובץ השירים הדו-לשוני הוא מגע חם, רוטט, בעבר. הוא גם תיעוד נפשי מרגש, כשאין ויתור לאותו "משהו" המסמן שירה.

התיעוד הוא צד חזק. לאה הכנועה שיש בה אצילות אבודה, דודה דיאמנטה ודוד שכתאי ש"עוד נאחזים אחד בקצה אור חייו של האחר", יודצי בכר, שונחולה הכובסת שלידה "ריח סבון נאחז בעשן כתמי שמן" - וכמובן: אלגריקה, אותה נערה בתלתלים הסבה ברחובות עיר מלחמה ומתחת לזרועה ספר התווים. הצד החזק של הקובץ הוא צד ההיזכרות והתיעוד. דווקא הוא נעדר באנאליות והוא סוגסטיבי מאוד. המטאפורות "נזכדות" יפה: "במקום בו עמד בית הילדות/ נפלה שיבה על עשבי הבר" או: "והלילה הביא אל גופה תנועת נטישה".

והנה, במדור "תאים של אהבה" מתעמעם החוץ, השירים רופסים יותר: "בי זרוע אתה/ ובך נטועה אני", או "הנחת מחשבות חמות על גופי" - אלו אמירות חלשות, בייחוד כשהן עומדות מול החזק היקומנטארי-שירי בתחילת הספר.

הרעיון להדפיס ספר דו-לשוני הוא רעיון טוב, מה גם שהמשוררת, היא עצמה, כתבה את השירים בשתי שפות. ■

מלכה נתנון

אני אשמה שאני אשמה

תחיה בתיאורן/ עד שאבין/ הוצאת ירון גולן, 46 עמ'

זה ספר שיריה החמישי של תחיה בתיאורן, בו משמשת "האשמה" נושא מרכזי. כדי להבינו, עלינו לשים לב למירקם המעניין הקיים כמעט לאורך כל היצירה בין במפורש "... אני אשמה/ אשמה/ אשמה/ אשמה/ שאני אשמה" (7) ובין במובלע, כאשר תחושת האשמה מובילה להלקאה עצמית המניבה יחס דומה כלפיה גם מצד זולתה: "ושדי עצמה מנודים מפניה/ כמצורעים... איש לא מחלצם מידיה" (15)

המשוררת ערה ומודעת לחסר הנשי בו הינה לוקה: "אוויל הלב שעמד מלכת/ וניקר את עיניו באסונו", אולם אין בה הכוח לשנות מצב זה ואפילו לא ליהנות מן המינימום שעומד לרשותה, מן הזריחה "מונח על כפות ידיי המצועעות/ שאינן מתירות לעצמן... כאחוות בחזית של סירוב".

בניגוד לתפיסה המאטפיסטית-פילוסופית הנוצרית, כי האדם הוא חוטא מיום היוולדו ונושא את חותם "חטא הקדמון", כלומר, האשמה מקבלת משמעות שמעבר לפסיכולוגיה ולאירוניה החברתית, תפיסתה של המשוררת פסיכולוגית בעיקרה, "לא קשורה עם מעשה שהיה", אלא תולדה של "מקום מכורסם דוחה" מגע/ שאינו מתנקה" (7)

תימה מרכזית נוספת הבאה לידי ביטוי

בולט בספר היא היחס בינה לבין הוריה "ואל מנחתי שתשעה האם מתכריכה" (9), או "ילדה של איש תסויר פה-נקבר/, תמה ישרה לא תופסת רמז", כשהיא משתוקקת בכל מאודה, שלו פעם אחת יאמר לה האב "ילדתי אוהב" - זהו כמובן רמז לשירו של ביאליק "אבי" (פ.ג.) איש תם וישר, אולם על דרך האירוניה הסרקסטית הכואבת.

המשוררת מבקשת להבין את שאיננו ברהבנה, "נועצת מכט לשחרר איזה ממצא" (10), אולם אין היא מקבלת תשובות לתהיותיה ואז היא פונה אל האמנות ככלי להזדככות, אולם "שירים שנוצרו מן הצורך להבין/ לא ידעו שיגיה מהם הסד/ ואין מר מטעם מהמתיקות/ של הנקודה" (46).

בתיאורן משלבת מוטיבים מקראיים וארמזים לטקסטים ספרותיים, המעבים את יצירתה ומוסיפים לה עומק ועניין. לדוגמא שירה "הלקח" (36), המקביל לשירה של דליה רביקוביץ "כוכה ממוכנת", הן במישור התימאטי והן במירקם הצלילי והמבני.

את תחושת הזמן האוול והשפעתו המצטברת והמלאנכולית אנו מוצאים בשיר "בסתיו הזה" (44): "בסתיו הכרונולוגי הזה/ האביב מסתכן כי בהופעת אורח" - הכרונולוגי יוכל להיות גם כרונולוגיה של הזמן וגם מטאפורה למלאנכוליה של הנפש על דרג הקישור הצלילי, בדומה ל"גלדיולה" של יונה וולך, שהיא גילויטינה וכיר"ב.

לשון שירתה של בתיאורן אימאזיסטית, עם נטייה להגבחה השפה, אך הדבר מתיישב עם רוח הדברים ואיננו יוצר תחושת צרימה או זיוף.

שירתה של בתיאורן איננה פאתטית בדרך כלל, אולם יש בה לעתים גלישות והצהרות מיותרות "ואז ידעתי אומץ נפלא" או: "ואני לא אכתוב שירים". אך בסך הכל, זו שירה טובה החותרת לאמת הדברים במינונים נכונים, גם כהשתעסקות עימם כרוכה בכאב כה גדול. ■